

**Költő a
mindennapi
szerepek
maszkjában**

Mezey Katalin:
Ajánlott énekek. Összegyűjtött és új versek, 1960–2015,
Magyar Napló Kiadó, 2016.

A Mezey Katalin összegyűjtött verseit tartalmazó *Ajánlott énekek* szerkezeti áttekintésére, minden további következtetés levonásának szándéka nélkül, azért érdemes bevezetesként néhány szót szentelni, mert az egzakt tények bepillantást engednek a költői pálya alakulásába. A kereken ötszáz oldalas könyv nagyobb része (háromszáz oldal) a *Szárzsföldi télben* összegyűjtve megjelent, 1960-tól 1991-ig írt verseket tartalmazza, míg a fennmaradó kétszáz oldal – *Bolygópályák* és *Tedd jóvá* címen – az azóta eltelt közel negyedszázad termése. Az új kiadásban a *Szárzsföldi tél* kötetei és ciklusai változatlan kronológiai sorrendben térnek vissza, kivéve a *Madarak röptelését*, amely a 2007-ben megjelent *Holdének* gyerekversei közé került.

Mezey Katalin költészetének elevenjére – még az 1980-as évek elején – Weöres Sándor tapintott rá a leginkább, és neki aztán igazán hihetünk, amikor a következőket írja:

„Ritka költő, még a legnagyobbak között is, aki olyan fogékony a mindennapi apró szenzációkra, mint Mezey Katalin. A napi élményeket úgy tudja versbe és verssé varázsolni, hogy felsóhajtunk: ilyen a valóság, ez a valóság és keresetlen őszinteség! Dörgő, megrázó, nagy eseményekkel valószínűleg semmit se tudna kezdeni, de a városi lakás, a bentről kifelé nézett természet, a család: kifogyhatatlan meglepetésekkel szolgálnak a költőnek... minden fájdalommal és kevés örömmel”.

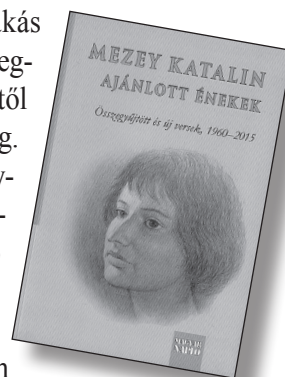
A nagy példakép és mester az életmű második felét természetesen nem ismerhette. Ám az bizvást elmondható, hogy Mezey Katalin attitűdjében a mindennapi szerepek maszkjában fellépő költőé mindvégig domináns maradt, csak az alapmotívumok tisztultak le, gazdagodtak tovább az értő és elismerő szavak óta eltelt több mint három évtized alatt. Ebben a világban a Weöres által kiemelt apró szenzációkat, élményeket a költői én a tipikusan feminin szerepekben varázsolja versbe és verssé. Ilyen a gyermek, az anya, a hitves, a barát, a hitét kereső ember szerepe; a helyszínek pedig nemcsak a városi lakásba vezet-

nek el, hanem tovább visznek a lakás és az emberi lélek legrejtettebb, legmeghittebb zugaiba – a pincétől a konyhán át egészen fel a padlásig.

Ezek a szerepek és ezek a helyszínek adják a szinte verses regénynyé összeállt lírai életmű legtöbb darabjának alaphelyzetét, poétikai szakszóval élve: vershelyzetét.

A verses regény fogalma itt nem holmi szóvirág, hanem majdnem pontos műfaji megjelölés. A szerepzavaraikban vergődő lírai hősök, valamint a banális vershelyzetekből a legtöbb esetben epikusan kibontakozó költői helyzetek elgondolkodtató filozófiai távlatai ugyanis kimondottan olvasmányossá teszik az *Ajánlott énekeket*, ami verseskötetről manapság ritkán mondható el.

Az egyénnek a saját elhatározásából vagy kényszerűségből kijutó magánéleti vagy társadalmi szerepe döntően meghatározza a személyiség közérzetét, és ha ebben a rendszerben valami disszonancia lép fel, az válsághelyzetet teremt. A kötet költői világa egyértelműen az ilyen válsághelyzetekre épül. Lásunk közülük néhányat! A *Becsukódnak gyerekek* a nemzedékek közötti szomorú idegenség verse az anya perspektívájából. A *Szerepek* kimondottan köznap környezetében az anya és a lány szerepének egybemosódása, vagyis az idő szinte észrevehetetlen múlása teremt elégikus hangulatot. Az *Egy kiállítás képeiben* a művész életét „a világ tette olyanná, amilyenné, / szenvedéssé, folyton fájó szereppé”. A *Bűvös négyzetben* a tömegkommunikáció manipulátorainak személyiséget romboló szerepe a téma, és ugyanez a motívum bukkan fel a *József Attila-változatban* is: „Adj emberséget az embernek, / mert élete nem filmszerep”. Az anya és gyermek szerepének más jellegű disszonanciáját az *Akár a rozsdás késeket* példázza a legjobban. Mint az ilyen típusú szerepversek többségében, itt is egy csattanószerű aforizma teremt meg azt a bizonyos filozófiai távlatot: „Akár a rozsdás késeket, / egymással köszörül / minket az idő”. Az *anyósom nagybeteg* is ugyanerre az alaphelyzetre épül: „Azelőtt nem szerettük egymást, / de végül minket is / összekovácsolt az idő”. A dal műfaji egyneműségét végig megtartva a szerelmi és hitvesi szerepek válságait írja le sallangmentesen a *Szavak és csendek*, valamint a *Voltál, vagy nem voltál*. Az aforisztikus befejező sorok: „Akkor vagy önmagad, / Ha nem vagyok jelen”, illetve: „Addig

volt jó, amíg / Elég volt szeretni” – itt is nagy gondolati távlatokat nyitnak. Hogy is mondta Weöres Sándor? Ez a világ tele van fájdalommal és egy kis örömmel. Márpedig akkor nincs más választás, ebből kell tőkét, vagyis boldogságot kovácsolni. Ez Mezey Katalin mikrovilágának legfőbb tanítása és tanulsága, vagy ha úgy tetszik, ez az ő ars poétikája.

Ám a kép teljességéhez hozzátartozik az is, hogy ennek a verses regénynek a mikrovilága mögött a korai időkben még csak lopakodva, de aztán egyre harsányabban és határozottabban ott „vonul” az elmúlt majdnem ötven év történelme is. Ennek a „vonulásnak” az élén mind jelképesen, mind időrendben az 1960-as évek derekán született *Október* áll, az útra találás rövid sorait skandálva: „A jelen voltál, / feleszmélésem kezdete, / s az vagy bennem már / mindörökké”. A menet vége felé pedig hosszan hömpölygő sorokban a 2006-os *Október hazalátogat* bukkan fel: „Vízagyúra mászik, ahogy a tankra rég, villámlik, mennydörög. / Letépi, megtapossák a zászlót a zászlóra felesküdt rendőrök. / Gumibotoznak, rúgnak, ütnek – az emlékezés túl jól sikerült, / ötven év múltán sem látni, hogy enyhült a düh, netán kihült”.

És a kép teljességéhez tartozik az is, hogy ennek a verses regénynek a hősei között ott találjuk az utóbbi ötven év magyar irodalmának, szellemi életének sok-sok alakját, a tanítómestereket, kortársakat, és most immár a tanítványokat is. Mivel egyebek mellett a költőt is barátairól ismerni meg, érdemes egy kis névsorolvasást tartani közöttük: Határ Győző, Nagy László, Kerényi Károly, Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kolombán Miklós, Oláh János, Illyés Gyula, Kassák Lajos, Takáts Gyula, Csoóri Sándor, Csorba Győző, Jankovics Marcell, Rózsa Endre, Vasy Géza, Utassy József, Mátis Lívia, Bella István, Gyurkovics Tibor, Jókai Anna. Az ő nevük és a hozzájuk vagy az emlékükre írt versek egy egészen más szerepbe, nevezetesen Mezey Katalinnak a magyar irodalmi közösségben betöltött szerepébe nyújtanak bepillantást.

Ami pedig az alapmotívumok már említett letisztulását, gazdagodását illeti, az főképp az istenes versekkel szemléltethető. Ezek példázzák a leglátványosabban a költői magára találás útját, amelyen „A nemtudás tudása / egyszer csak rátalált / a hit alázatára”. Az idézet az *Uram, ha nem vezetnél* című

versből való, amely egyben a *Bolygópályák* vallásos ciklusának címe is. Nem véletlenül, mert ebben a témában a csúcspontot jelenti. A hit kérdése azelőtt is többször felbukkan az életműben, de a korábbi istenes versek kidolgozottságban, hitelességben nem versenyezhetnek e ciklus legtöbb darabjával.

A fenti állítás könnyen igazolható egy toposz két versével.

A hatvanas években írt *A fekete Mária* a személyiség önmagába és küldetésébe vetett hitének megínásáról szól. A helyszín a német nyelvterület egy Mária-kegyhelye. Az első három strófa ezt a vershelyzetet rögzíti. Ám a *de* ellentétes kötőszóval bevezetett második szerkezeti egységben, a költői helyzet kibontásában megtörik a lendület. A lírai én és Mária párhuzamba állítása, azaz a költői helyzet és a vershelyzet nem kellően kidolgozott megkülönböztetése önsajnálkozó megoldásba fullad: „csak azért gyűlöllek téged, te kőanya / mert látom sorsunkat és vagyok, miként te / magam is éppen oly tehetetlen.” A gondolati törést a forma is megsínyli: az addig következetes keresztrímek az utolsó strófában indokolatlanul félrímre zsugorodnak.

Aztán 2009-ben – mintegy *A fekete Mária* ellenverseként, és Mezey Katalin amolyan *Pócsi Mária*-jaként – megszületik a *Hívtál, hiába nem hallottalak*. A vershelyzet gondosabb kidolgozása által most már megtudjuk, hogy az a bizonyos kegyhely a német nyelvterületen nem más, mint Einsiedeln. És hogy miért Pócsi Mária az einsiedelni? Mert ugyanolyan bűnbánó hangon íródott, mint az Ady-vers, amelyben a „szüzetlen és bűnös kálvinista” tér meg Máriához. Ebből a második változatból eltűnnek a formai következetlenségek, és a biztosan kézben tartott szimultán szerkesztés történelmi távlatokba mutat, így ami *A fekete Mária*ban még esztétikai hiányosságba torkollott, azt a *Hívtál, hiába nem hallottalak* vezelve, gyónva, lelki megtisztulással vallja meg: „Zarándokként, mégis hitetlenül / néztem egykor szobrod, Istenanya, / vakká tett ostoba önhittségem, / Te mégis oltalmaztál, Mária”.

Így lehet nemcsak a kevés örömből boldogságot, de a hibáinkból is erényt kovácsolni!

Ircsik Vilmos